

K JUBILEU STÁTNÍHO ZDRAVOTNÍHO ÚSTAVU

Když jsem byla požádána o napsání článku k 85. výročí založení Státního zdravotního ústavu, přemýšlela jsem, jak v současné nelehké době toto téma uchopit. O založení SZÚ a jeho historii bylo napsáno již mnohé; v četných brožurách i na internetových stránkách Státního zdravotního ústavu se lze dočíst podrobnosti o jeho vzniku, historii i o poslání a činnosti v jednotlivých vývojových etapách i v současnosti.

SZÚ byl slavnostně otevřen dne 5. listopadu 1925. Již od svého vzniku se stal významnou vědeckou a odbornou institucí a tento význam si podržel po celou dobu své činnosti až dodnes. I když ústav prošel řadou změn, které reflektovaly nové trendy ve společnosti a preventivní medicíně, svůj význam jako centrální instituce s celostátní působností a s posláním chránit a podporovat veřejné zdraví, zabývat se prevencí infekčních i neinfekčních nemocí, sledovat vliv životního prostředí na zdravotní stav obyvatelstva, identifikovat negativní faktory v pracovním prostředí a zabývat se prevencí nemocí z povolání si uchoval až do současné doby.

Vzpomínám si na dobu, když jsem po ukončení vysoké školy v lednu 1984 nastoupila do tzv. IHE, na roční studijní pobyt na Centrum hygieny výživy, které v té době vedl profesor MUDr. Augustin Volf. Od té doby uplynulo již dlouhých 26 let. Tenkrát byl jeho ředitelem akademik Bohumír Rosický. Jedno významné jméno spjaté s existencí ústavu, vedle kterého nelze nezpomenout na další, která jsou spojena s dlouhou historií SZÚ. Nelze nepřipomenout jméno prvního ředitele ústavu, profesora MUDr. Pavla Kučery, za nímž následovaly další významné osobnosti, jako například doc. MUDr. Bohumil Vacek, profesor MUDr. Hynek Pelc a řada dalších. Nejenom ředitelé ústavu byli významnými osobnostmi, které jsou spojeny s úspěchy ústavu. Vzpomeňme alespoň jména takových odborníků, jako byl profesor MUDr. Karel Raška, DrSc., zakladatel moderní československé epidemiologie nebo prof. MUDr. Jaroslav Teisinger, který se významně zasloužil o rozvoj českého pracovního lékařství.

Pro mě osobně je významnou ředitelskou osobností doc. MUDr. Jaroslav Kříž, za jehož působení jsem získávala základní hygienické vědomosti, vztah k ochraně a podpoře veřejného zdraví i k jednotlivým hygienickým oborům vůbec. Osobně nemohu nezpomenout na svého přímého vedoucího doc. MUDr. Lumíra Komárka, CSc., který byl a je pro mne vzorem nejen skvělého odborníka v oblasti podpory zdraví a intervenčních a výchovných programů v prevenci neinfekčních civilizačních onemocnění, ale zejména skvělého, skoro vždy optimisticky naladěného člověka, s citlivým a tolerantním přístupem jak ke svým podřízeným, tak i k ostatním lidem. Může se zdát, že takovéto chování je samozřejmé a netřeba ho zdůrazňovat, ale bohužel tomu tak, jak všichni víme, v dnešní době často není. Není výjimkou, že lidé se často k sobě chovají arogantně, z jejich chování je cítit neúcta a neopodstatněná nadřazenost vůči ostatním. Mým velkým přáním pro všechny zaměstnance i spolupracovníky Státního zdravotního ústavu u příležitosti tohoto výročí založení ústavu je, aby právě tento styl a toto chování bylo něco, co je na půdě SZÚ cizí a aby v plné míře zvítězila slušnost, tolerance jednoho k druhému a zdravá „závist“ se týkala pouze odborných úspěchů.

Ústav od doby svého vzniku prošel i řadou více či méně zdařilých reorganizací. Poslední z nich, která proběhla ke konci roku 2008, rozdělila Státní zdravotní ústav na dvě odborná centra, na Centrum odborných činností a Centrum laboratorních činností. Tato reorganizace, kterou všichni pracovníci SZÚ mají ještě v živé paměti, měla být pravděpodobně přípravou k privatizaci některých, částečně výdělečných činností ústavu. Před samotnou realizací se ale jasně ukázalo, že to nejcennější je, aby ústav fungoval jako celek.

Úkolů, které navazují na jeho dlouholetý vývoj a které mu byly jako zdravotnickému zařízení svěřeny zákonem č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, je mnoho, a práce a zejména vzájemná spolupráce jeho odborníků ve prospěch zdraví obyvatel ČR je nezastupitelná. Mezi významná poslání v činnosti Státního zdravotního ústavu bezpochyby patří příprava podkladů pro národní zdravotní politiku. Odborníci ústavu se podílejí nejen na víceméně tradiční spolupráci s MZ ČR či jinými rezorty na přípravě národní legislativy, ale řada expertů ústavu je zapojena i do přípravy předpisů Evropských společenství v oblasti ochrany a podpory veřejného zdraví a ochrany zdraví spotřebitele, na tvorbě řady doporučení a metodik v rámci celosvětových aktivit Světové zdravotnické organizace (WHO) apod. Bohaté zkušenosti odborníků ústavu pro tuto legislativní a normotvornou činnost vycházejí i z dlouhodobé metodické a referenční činnosti, kterou v rámci ústavu vykonává několik desítek národních referenčních laboratorí, center a pracovišť v různých oblastech hygieny a epidemiologie. Pro současnost má stále rostoucí význam i systém monitorování zdravotního stavu obyvatelstva ve vztahu k životní-

mu prostředí, jehož výsledky jsou často jedinými relevantními vstupními daty pro hodnocení expozice obyvatel ČR v rámci hodnocení zdravotních rizik. Uplatňují se jako podklady pro národní politiku v oblasti ochrany a podpory zdraví, přispívají například i k řešení hospodářských kauz a tedy k úsporám ve státním rozpočtu. Význam monitoringu se projevuje stále častěji i na mezinárodní úrovni, protože se ukazuje, že není mnoho členských států EU, které mají takto propracovaný monitorovací systém, který dlouhodobě poskytuje důležitá data a sleduje trendy. Uvedená data slouží pro mezinárodní srovnání a jsou důležitými podklady pro tvorbu legislativy EU. Zkušenosti a podklady z monitoringu jsou také využívány pro zapojení pracovišť ústavu do mezinárodních vědeckých projektů, jejichž výsledky se dají využít na národní i mezinárodní úrovni například jako podklad hodnocení míry rizika v rámci evropských systémů rychlého varování při výskytu nebezpečných potravin (RASFF) i nepotravinářských výrobků (RAPEX).

Základem odborné práce ústavu je vědecko-výzkumná činnost. Ústav se podílí na řadě mezinárodních výzkumných projektů a nemalá část odborníků je úspěšnými řešiteli nebo spoluřešiteli výzkumných projektů financovaných národními grantovými agenturami. Pracovníci ústavu se významnou měrou podílejí i na pregraduálním a postgraduálním vzdělávání zdravotnických i nezdravotnických pracovníků. Důležitou aktivitou ústavu je i vzdělávání podnikatelské veřejnosti, včetně spolupráce s nevládními organizacemi, které působí v oblasti ochrany a podpory zdraví, zejména v ochraně zdraví spotřebitelů.

O současné činnosti ústavu a aktivitách jednotlivých odborných pracovišť by se dalo psát ještě mnoho řádků, ale to nebylo mým záměrem. Tímto článkem jsem chtěla alespoň v náznacích připomenout zásluhy a přínos ústavu v oblasti veřejného zdravotnictví, které od doby svého založení má, a zároveň vyjádřit své přesvědčení, že i nadále mít bude. Současné vedení ústavu i všichni pracovníci dělají maximum pro to, aby i v době nedostatku prostředků z veřejných financí státu zůstaly zachovány všechny významné činnosti ústavu, a aby Státní zdravotní ústav byl schopen plnit své významné poslání, které mu bylo uloženo od jeho založení, tj. chránit a podporovat veřejné zdraví a sloužit ve prospěch všech obyvatel ČR.

Pevně věřím, že toto poslání a význam ústavu na národní i mezinárodní úrovni si dobře uvědomí i lidé, kteří nyní rozhodují o přidělování, případně krácení financí pro jednotlivé instituce a svým rozhodnutím nepřispějí k tomu, aby některé hygienické obory byly významně omezeny či z činnosti SZÚ zcela vymizely.

Na závěr si dovoluji mít jedno možná neskromné přání, kterým je, aby pracovníci Státního zdravotního ústavu měli i v této nelehké době klid na práci a možnost profesního růstu.

Ing. Jitka Sosnovcová, ředitelka Státního zdravotního ústavu